

דף טז

- כב. א. תמורת פסולי המוקדשין; תמורת בכור ומעשר – מה דינו?
ב. קדשים בעלי מום – מה דין השוחטם בחוץ?
ג. האוכל אחת מחמש חטאות המתות – מה דינו?

א. קדשים שקדם מומם להקדשם – אין עושים תמורה כלל (טוב ברע – טוב מעיקרו עושה תמורה, רע מעיקרו אין עושה תמורה. יד.).
קדם הקדשם למומם – עושים תמורה. ויש חילוק בדבר; המיר לפני שפדאם – תמורתם קרבה (רש"י ותוס').
המיר לאחר פדיונם, הואיל ובאה מכה קדושה דחוויה – אינה קרבה, ודינה במיתה (שהוקשו לחטאות המתות), והאוכל עובר ב'לאו' (כפי שדרשו מממעלי הגרה טמא. עפ"י תוס').
תמורת בכור ומעשר חלה עליה קדושה אבל אינה קרבה (לא תפדה קדש הם – הם קריבים ולא תמורתם. תמורה ה: כא.), ונאכלת לבעלים לאחר שיפול בה מום.
במשנה (יד.) משמע שבכור ומעשר בעלי מומין – עושים תמורה. והרמב"ם השמיט זאת.

ב. בהמות שקדם מומם להקדשם – השוחטם בחוץ פטור, מפני שאינם ראויים לבוא לפתח אהל מועד ואפילו עלו על המזבח – ירדו.
קדם הקדשם למומם, אם הוא מום קל (בדוקין שבעין, שאינו פוסל בעופות. זבחים פה: ע"ש ברש"י, ותוס' שם לה) לדברי רבי עקיבא שאם עלו לא ירדו, השוחטן בחוץ – חייב.

ג. האוכל אחת מחמש חטאות המתות – עובר ב'לאו'. כן דרשו מאך את זה לא תאכלו... וממפרסי הפרסה.
יש אומרים שעובר ב'לאו' הבא מכלל עשה' (ע' בפירוש ר"ג). ולפי פירוש אחד המובא ברבנו גרשום, לא נתרבה 'לאו' על אכילת אדם, אלא על הקרבה. ובשו"ת אחיעזר (ה"ב יג, ב) תמה על פירוש זה.
ובפירוש הראב"ד לתורת כהנים (שמיני ד) כתב על דרשת הברייתא אסמכתא בעלמא היא. וצ"ע.

כג. המקבל צאן מן הנכרי עבור תשלום לזמן מסוים, והסכימו שעד לאותו הזמן יחלקו ביניהם שבח הבהמה וולדותיה – האם הצאן הזה וולדותיה וולדי וולדותיהן חייבים בבכורה אם לאו?

המקבל צאן מן הנכרי עבור תשלום מסוים, לחלוק בשבח ובולדות (לפרש"י, חולקים הולדות עצמם. ולר"ת, משלם שכר קבוע לכל זמן מסוים) – אפילו אם אחריות האונסים מוטלת על המקבל, כלומר גם אם ייפסד הצאן חייב לשלם לו הסכום שנקבע – הצאן וולדותיהן פטורים מן הבכורה, שאם יולידו – הבכורות אינם קדושים, מפני שיד נכרי באמצע, שהרי אם לא ישלם לו רשאי לגבות את הבהמות שנתן, ואם מתו הבהמות – יגבה וולדותיהן. כך הסיק רבא, והקשה על סברת אביי שאם האונסים וההזלות על המקבל – הרי הצאן ברשותו וחייב בבכורה.

כתבו התוס' (כאן ובב"ב ג.) שאין זה דומה לשאר אפותיקי כגון שהלוה נכרי מעות לישראל ועשה הלה בהמתו אפותיקי, וכן בהמת ארנונא, שהואיל ויכול ישראל לסלקו לנכרי במעות, חייבת בבכורה לפי לשון אחת בגמרא (פסחים ו.) – כיון שכאן הצאן עצמו היה שייך לנכרי מקודם, ונשאר קנינו ע"י שעבוד זה.

לדברי רב יהודה, אפילו ולדי הולדות פטורים מן הבכורה. ורב הונא חולק. הלכה כרב הונא (רמב"ם ורא"ש). והרמב"ן כתב שהדבר בספק. העמיד לנכרי את הולדות תחת האמהות (שפירש לו שיוכל לגבותם, והרי גיבה וחזיק את כחו. ואפילו לא מתו האמהות אלא אמר לו לכשימותו יוכל לגבות את הולדות. רש"י ועתוס) – אפילו ולדי ולדות פטורים. רשב"ג חולק וסובר שאפילו עד עשרה דורות ויותר – פטורים, שאחריותו לנכרי. רב הונא פרש שרשב"ג מתיחס לאופן שהעמיד ולדותיהן תחת אמותיהן. ומשמע ממהלך הגמרא שלדעת רב יהודה מתפרשים דברי רשב"ג אף ללא העמדה.

דף יז

כד. א. רחל בת רחל בת עז, וכן רחל בת עז בת רחל – האם דינה כ'נדמה' לענין בכורה; ראשית הגז; קרבן? מה דין צמרה לענין שעטנז, ציצת וטומאת נגיעים?
ב. הדלה גפן על גבי תאנה – האם יינה כשר לנסכים?

א. רחל בת רחל בת עז; פרשו בגמרא שלרבי מאיר חייבת בבכורה ואינה בגדר 'נדמה', ולחכמים – פטורה. איבעית אימא, מחלוקתם ברחל בת עז בת רחל, האם חזרה שיות למקומה אם לאו. לפירוש רב אשי, לא נחלקו ר"מ וחכמים בדבר זה.

הרא"ש (וכ"ה בטור יו"ד שטו) פסק לפטור כחכמים. ואילו הרמב"ם השמיט דין זה. וכתב בבית יוסף שדעת הרמב"ם להלכה שחייב, ויש אומרים שגם לדעת הרמב"ם פטור. וכן פסקו אחרונים.

לענין כמה דברים אמרו אמוראים שמודה ר"מ שאינה כשאר בהמות; פסולה לקרבן שעיר של ראש חדש (אחד) – המיוחד ובא מששת ימי בראשית. רבי יוחנן.

הוא הדין לשעיר הרגלים (רש"י ותוס'). יש אומרים שאין פסול אלא לקרבן חובה או קרבן ציבור (ע' במפרשים);

אין לוקים על צמרה משום כלאים (הוקש צמר לפשתן שלא נשתנה. רבי אחא בר יעקב). ואסור משום מראית העין (רמב"ם). ופרש בכסף-משנה שאין מקור לאסור מן התורה. והגר"א (יו"ד רחצב) כתב שמשמע בגמרא שהוא איסור תורה אלא שאין לוקין; צמרה פסול לתכלת (רב פפא); ואינו מטמא בנגיעים (רב נחמן בר יצחק) – כפשתן שלא נשתנה. הרמב"ם הביא הלכות אלו לענין רחל בת עז.

ב. הדלה הגפן על גבי תאנה, כיון שנשתנה ריחו פסול לנסכים. כן אמר רב אשי (זבח ונסכים) – מה זבח שלא נשתנה אף נסכים).

כל שכן אם הרכיב שני אילנות, הפירות פסולים לנסכים (ע' ט"ז או"ח תרמט; שו"ת דובב מישרים ח"א סוס"י לא).

והוא הדין לשאר שינויים ביין כגון שנתבשל וכדו', הגם שהם משביחים ולא גורעים, פסולים לנסכים משום שינוי (ע' בשו"ת הריב"ש י; תשב"ץ ח"א פה).